

LUNDS
UNIVERSITET

Januari 2017

1

Universitetsbiblioteket
Åsa Forsberg
Ingela Wahlgren

Hur upplever studenter med funktionsvariation sin studievardag

En mindre studie vid Lunds universitet, höstterminen 2016

Under höstterminen 2016 gjorde Åsa Forsberg en utredning om en eventuell utökning av Lunds universitets biblioteks basutbud till studenter med funktionsvariation. Inom ramen för utredningen beslöt vi att göra en mindre kvalitativ undersökning av studenters upplevelse av sin studievardag.

Cultural probes är en UX-metod. UX står för *User Experience* och är ett samlingsbegrepp för kvalitativa, etnografiska metoder för att undersöka människors upplevelse av en företeelse, en aktivitet etc. *Cultural probes* har använts av bibliotek för att bland annat undersöka studenters studiesituation och informationssökning. Metoden går ut på att deltagarna visuellt, audiellt och/eller i skrift dokumenterar en given situation eller plats, och därefter intervjuas utifrån dokumentationen. En fördel för deltagarna är att de enkelt och engagerande kan genomföra dokumentationen. En fördel för undersökaren är att man får möjlighet att ta del av deltagarnas vardag. (Emery, 2016).

Vi valde metoden för att få ett fokus på och ett perspektiv utifrån studenternas upplevelser, situation och behov utan att styra dem med specifika frågor; dessutom kunde vi välja visuell dokumentation vilket innebar att studenterna inte behövde uttrycka sig skriftligt, något som för studenterna i målgruppen kan vara besvärligt. Det visade sig svårt att rekrytera deltagare, vilket förmodligen främst berodde på kort framförhållning, vilket i sin tur berodde på slutdatum för uppdraget. Rekryteringen skedde genom kontaktbibliotekarierna på fakultetsbiblioteken, samordnarna på Pedagogiskt stöd samt fakulteternas studentkårer och Studentombudsmannen. Fyra studenter anmälde sig. I efterhand anmälde sig ytterligare en student, men då hade vi redan satt igång med undersökningen. De deltagande studenterna kommer från Samhällsvetenskapliga fakulteten, Medicinska fakulteten och LTH. Det är tre kvinnor och en man, mellan 19 och 53 år gamla. Tre av studenterna är dyslektiker och en student synskadad. En student har annat förstaspråk än svenska.

Deltagarna fick i uppdrag att dokumentera sin studievardag under en vecka (sju dagar, inklusive helg) genom att ta minst tre foton varje dag. Därefter träffade vi studenterna för en enskild intervju utifrån bilderna. Intervjun tog cirka en timme, och en av oss var samtalsledare medan den andra lyssnade och antecknade. Vi ställde båda frågor.

Trots det låga antalet deltagare fick vi ett mycket rikt material, som berörde olika aspekter av studenternas studievardag, också aspekter som inte berör uppdraget.

Detta beror på att studenterna själva valde vad de ville dokumentera och lyfta fram, alltså det som de själv upplevde som väsentligt.

En återkommande faktor i undersökningen är tidsaspekten, det faktum att studenterna lägger ner mycket tid på sina studier, på att läsa, skriva, organisera och strukturera arbetet. Det är något som tas upp av befintlig litteratur, bland annat Seale (2015), Björn Milrad (2010), Johansson (2012), Eriksson Gustavsson (2012).

Läsa

Alla studenter använder datorer, dock i mycket varierande omfattning. De är registrerade i Myndigheten för tillgängliga mediers (MTM) digitala tjänst Legimus, och laddar ner eller streamar sin kurslitteratur. De tre studenterna med dyslexi lyssnar på all sin kurslitteratur som talbok, och tycker att det fungerar mycket bra, även om det är tidskrävande. De läser också den tryckta texten, antingen samtidigt som de lyssnar eller efter att ha lyssnat. För att repetera och verkligen förstå lyssnar de ofta flera gånger, och läser också den tryckta texten flera gånger. En student lyssnar gärna på kurslitteratur när hen håller på med hushållsarbete eller åker buss. Dels upplever hen att det är frustrerande att enbart lyssna, det tar för lång tid, dels att det underlättar att få synintryck samtidigt med lyssnandet. I hemmet lyssnar studenterna ofta i högtalare, i andra miljöer i hörlurar, vilket också hjälper till att avskärma omgivningen.

Studenten med synskada lyssnar inte på talböcker i samma utsträckning, eftersom hen upplever syntetiskt tal som störande. Dock försöker hen göra det i viss utsträckning, eftersom läsningen av tryck text och skärmtext tar mycket lång tid. Hen föredrar att läsa på papper, eftersom texten kan förstöras (t ex utskriften på A3 i stället för A4), eller så använder hen förstöringsglas (Visulett). När studenten ska läsa på skärm måste hen göra det på en stor datorskärm. Det har hen inte tillgång till på universitetet utan bara hemma, vilket bland annat innebär att hen inte på egen hand på biblioteket kan söka i söksystemen utan måste be om hjälp.

Flera studenter använder sig av tekniken att följa med i tryckt text med handen eller pennan för att inte tappa bort sig och för att bättre kunna fokusera.

Ta del av studiematerial och kursplattformar

Studenterna lyssnar på inlästa talböcker, med syntetiskt eller mänskligt tal. En av studenterna använde sin mac-dators inbyggda talsyntes för att få engelsk text på till exempel webbplatser uppläst, med svensk text fungerar det inte så bra. Däremot är det ingen av de deltagande studenterna som lyssnar på kurshemsidor och annan kursinformation (schema, litteraturlistor, manualer och handledningar), oavsett om denna finns digitalt eller ej, eftersom man saknar tekniskt stöd eller kännedom om hur man gör. I stället läser de dessa texter på skärm eller i pappersform vilket tar mycket tid.

Visst studiematerial distribueras bara i tryckt format, t ex kompendier och en del handledningar och instruktioner. Ingen av studenterna skannar och OCR-konverterar dokument.

Den synskadade studenten har behov att få utskriften av lärarnas presentationer inför varje föreläsning, för att kunna följa med under föreläsningen. Periodvis har det fungerat mycket bra eftersom en person på institutionen har ansvarat för detta, periodvis mindre bra, och studenten upplever att det är besvärligt att det är personberoende och att behöva säga till.

Studenternas utbildningar använder någon form av digital kursplattform. En student läser tre parallella kurser och de använder olika kursplattformar (Live@Lund, Moodle, samt en webbsida på institutionens webbplats). Studenten påtalar hur viktigt det är att kursplattformen är välstrukturerad, och att olika kursplattformar har samma organisation; så verkar dock inte vara fallet och det tar mycket tid att orientera sig på de olika plattformarna.

Anteckna och skriva

Vad gäller egenproducerad text har studenterna olika strategier. En av studenterna har anteckningsstöd och använder också en app för iPad för att spela in föreläsningar. En annan student har medvetet valt bort anteckningsstöd, för det fungerar bättre att själv anteckna för hand. En tredje student antecknar för hand, men det tar mycket tid och hen överväger att prova diktafon. Den fjärde studenten har stor datorvana och föredrar att anteckna på datorn.

När studenterna producerar egen text arbetar de i hemmet, för att få lugn och ro. Den synskadade studenten kan bara skriva på sin egen dator, som har tillräckligt stor skärm; det tar dock mycket tid eftersom hen måste lyfta upp artiklar och annan referenslitteratur och hålla mycket nära ansiktet för att kunna läsa, och sedan lägga ner och fortsätta skriva. Några av studenterna använder rättstavningsprogram, antingen Stava Rex eller ordbehandlingsprogrammets inbyggda rättstavningsfunktion. De googlar ofta ord, för att få hjälp med stavningen. Studenten med annat förstaspråk än svenska använder ofta tryckt språklexikon.

En av studenterna nämnde att hen skulle vilja lyssna på egenproducerade texter, för att kunna upptäcka felaktigheter. En annan skulle gärna vilja kunna lyssna på kurskamraternas texter, vid kamratgranskning.

Studiemiljö

Som tidigare nämnts är alla fyra studenterna beroende av att läsa och skriva i en lugn och tyst miljö, utan distraherande ljud. Hur lugn miljön ska vara bestäms av uppgiftens natur. Viktigast är det när man ska skriva, alla studenter i undersökningen skriver i hemmet. En av studenterna har tinnitus, och måste ibland spela bakgrundsljud för att kunna koncentrera sig och ibland inte; hen har behov av att kunna styra sin egen ljudmiljö.

Studenterna med dyslexi uttryckte också behovet av ordning och reda när de skriver, det måste vara fint och rent på skrivbordet.

Flera av studenterna läser gärna i de tysta miljöerna på biblioteken, dock är det viktigt att alla som sitter i läsesalen respekterar att det ska vara tyst. En student sitter gärna i en publik miljö, men vill ha tillgång till tysta utrymmen med inte alltför många studieplatser.

När studenterna deltar i grupparbeten vill de ha tillgång till grupprum för att kunna koncentrera sig. Det är svårt att hitta grupprum, ibland får man istället arbeta hemma hos någon i gruppen. Den synskadade studenten har behov av grupprum där man kan avskärma mot dagsljus. Hen skulle också gärna ha en stor skärm i grupprummet, för att kunna följa med i gemensamma texter i Google dok.

LTH-studenten sitter tillsammans med kurskamrater på Studiecentrum och räknar matematik.

Ergonomin är viktig. Två av studenterna påpekar att de har behov av god belysning, och att projektorns ljus kan vara störande. Den synskadade studenten tål inte skarpt ljus eller kallt ljus, både lysrör och dagsljus är störande. I många föreläsningssalar och grupprum saknas gardiner.

Också akustik är viktig, i föreläsningssalar och seminarierum. Studenterna lär mycket genom att lyssna, då är det extra viktigt att kunna höra allt som sägs.

Tre studenter har alltid med sig laptop eller platta, och är därför mycket beroende av eluttag.

Ordning och reda

Som tidigare nämnts har studenterna stor behov av en välordnad, städad och strukturerad arbetsplats. Flera lyfter hur viktigt det är att planera sin tid. En student har börjat använda en kalender och tycker att det är en stor hjälp. Studenten har också en mentor som varje måndag hjälper till med veckoplaneringen. En student berättade hur bra det är att få veckoplanering från kursansvarig. Denna student planerar noggrant sin studietid, för att kunna ägna sig åt att läsa och räkna på håltimmar och skriva i hemmet.

Pedagogiken, inkluderande eller exkluderande

I dokumentationen och samtalen kom studenterna in på olika aspekter av undervisning och lärande.

Flera av studenterna anser att de lär sig bättre genom att lyssna än att läsa. De är måna om att delta på föreläsningar och andra undervisningstillfällen i så stor utsträckning som möjligt. En student använder en iPad-app, Notability¹, för att spela in ljudet under föreläsningar och synkronisera inspelningen med lärarens powerpoint. Det fungerar om läraren tillåter ljudinspelning för enskilt bruk och skickar ut sin presentation i förväg. Studenten kan repetera genom att spela upp presentationen och lyssna på föreläsningen.

En student hade inte tänkt på möjligheten att ljudinspela föreläsningar, men när frågan kom upp under vårt samtal uttryckte hen intresse och ska prova det, för att mer tidseffektivt kunna repetera.

Flera studenter använder öppna läresurser på nätet och skulle uppskatta att få mer visuellt material från läraren, t ex inspelade föreläsningar med ljud och bild. Det skulle verkligen underlätta.

En student uppskattade mycket att ha fått göra en muntlig tentamen i stället för en skriftlig, och utnyttjade möjligheten att delta i många gruppövningar för att lära sig bättre.

En student påtalade att det är bra med grupparbete, det kollaborativa lärandet är viktigt.

En student har svårt att lära sig matematiska formler utantill och uttryckte önskemål om att få tillgång till formelstabeller på tentor.

En student är synskadad och kan inte se projektioner på skärm eller whiteboard och inte följa en laserpekare. Hen kan heller inte se det som skrivs på en whiteboard. Det

¹ <http://gingerlabs.com/>

² Studenter med läs- och skrivsvårigheter har rätt att få obligatorisk kurslitteratur inläst, om den inte redan finns som talbok. För inläsning av förlagsutgivna böcker ansvarar MTM, för inläsning av bland annat kompendiematerial ansvarar lärosätet. Övriga personer med läsvariation har rätt att få tillgång till MTM:s digitala bibliotek Legimus; de kan önska sig produktion av talböcker men har inte rätt att kräva det.

är nödvändigt att få utskrifter av presentationer och att läraren berättar vad hen pekar på och skriver, annars kan studenten inte följa med i undervisningen.

Pedagogiskt stöd och studieteknik

En student har anteckningsstöd under föreläsningarna och upplever det som mycket värdefullt. Hen behöver inte tänka på att anteckna utan kan koncentrera sig på att lyssna på läraren.

En student har en mentor, som varje vecka hjälper till med veckoplaneringen. Studenten har också fått bra hjälp med studieteknik, t ex att skriva flashcards och använda färger för att markera olika avsnitt i anteckningar och tryckt text. Flera studenter använder finger eller penna för att följa med i tryckt text, det går fortare att läsa då.

En student beskrev hur hen förbereder sig inför en presentation; hen övar många gånger för att lära sig hela presentationen utantill.

En student lyfte svårigheten att formulera tankar i skrift.

En student har främst behov av att få utskrifter av lärares presentationer och vetenskapliga artiklar utskrivna i A3, men är osäker på om hen har rätt till just det stödet.

En student är beroende av sina föräldrar för att få hjälp att läsa egenproducerade texter; hen har svårt att upptäcka språkliga felaktigheter.

En student får hjälp av en anhörig att hålla arbetsytan hemma välstädad.

Bibliotekets basutbud vad gäller tillgänglighet

En student har tidigare studerat på ett annat lärosäte, och där inte fått information om vilket stöd biblioteket kan erbjuda. Hen upplever att stödet vid Lunds universitet är mycket bra. Kontaktbibliotekarien levererar ett paket: Word, rättstavningsprogram, Easy Reader, tillgång till Legimus och genvägar på det egna datorskrivbordet.

En student har inte varit i kontakt med sin kontaktbibliotekarie på universitetet. Hen fick tillgång till Legimus på gymnasiet och använder den inloggningen. Hen vet inte vad kontaktbibliotekarien på lärosätet kan erbjuda, t ex nyproduktion av talböcker och tillgång till läsprogram ².

Vara öppen med sin funktionsvariation eller ej

En student är öppen med sin dyslexi för att förebygga konflikter i grupparbeten. Hen har en kurskamrat som inte vill avslöja sin dyslexi, vår respondent tror att det beror på att kurskamraten inte vill att någon ska veta att han behöver hjälp.

En student vill inte använda resursrum, upplever det negativt att behöva sätta sig i eller boka ett separat utrymme, det känns som en särlösning.

En student upplever utanförskap i grupparbeten, eftersom hen inte kan använda sin laptop då. Studenten får frågan om hen skulle kunna tänka sig att vara med via Skype i stället, men svaret är nej, hen skulle känna sig ännu mer utanför då.

² Studenter med läs- och skrivsvårigheter har rätt att få obligatorisk kurslitteratur inläst, om den inte redan finns som talbok. För inläsning av förlagsutgivna böcker ansvarar MTM, för inläsning av bland annat kompendiematerial ansvarar lärosätet. Övriga personer med läsvariation har rätt att få tillgång till MTM:s digitala bibliotek Legimus; de kan önska sig produktion av talböcker men har inte rätt att kräva det.

En student upplever att det är jobbigt med särbehandling; att behöva be lärare om hjälp; att lärare erbjuder sig att skapa en miljö som är bra för just den här studenten men kanske är sämre för de andra studenterna i klassen.

Tiden, tiden, tiden

De fyra studenterna upplever att deras studier tar mycket tid och att de behöver lägga ner mycket mer tid än studiekamrater. Det tar lång tid att läsa, både att lyssna på talbok och att läsa tryckt text. Det tar lång tid att skriva, både anteckningar och hemuppgifter. Det tar lång tid att förbereda sig för presentationer. Det tar lång tid att organisera och strukturera sin studievardag.

Referenser

Björn Milrad, Marianne (2010). *Studenter med läs- och skrivsvårigheter som deltagare i högre utbildning*. Växjö: Linneaus University Press.

Emery, L. (2016). The why, what and how of using ethnography for designing user experience in libraries (and a few pitfalls to avoid) in Priestner, A. & Borg, M. (red) *User experience in libraries: applying ethnography and humans-centred design*. London: Routledge.

Eriksson Gustavsson, Anna-Lena (2011). *“Det är tufft att plugga... men jag känner att jag klarar det”: en studie om akademiska studier och skriftspråkliga svårigheter*. Linköping: Linköpings universitet. Tillgänglig online liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:408428/FULLTEXT01.pdf

Johansson, Elna (2012). En högskola för många. I Melin, Margareta & Johansson, elna (red) *Inkluderande möten i högskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Seale, Jane K. (2014). *E-learning and disability in higher education: accessibility research and practice*. 2nd edition. London: Routledge.

